

[วิ จั ก ษ์ วิ จั ย]

สุวิทย์ มาประสงค์

อาจารย์โรงเรียนวัดนาگان จังหวัดนครศรีธรรมราช

นักวิจัยโครงการวิจัยข้ามชาติ “ชาติพันธุ์สัมพันธ์กับทรัพยากร

รังนกแอ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” สกว.

ต้นหยงเปาว์: ระบบความรู้และ ความสัมพันธ์ของชุมชนประมงพื้นบ้าน ในการเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรทางทะเล

การศึกษาคณะ “ระบบความรู้และความสัมพันธ์ของชุมชนประมงพื้นบ้านในการเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรทางทะเล” มีพื้นที่ศึกษา ณ บ้านต้นหยงเปาว์ หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เพื่อดูระบบการสร้าง ‘องค์ความรู้’ และ ‘ระบบความสัมพันธ์’ ของชุมชนในการเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรทางทะเล ตั้งแต่วิธีการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพ กระทั่งชุมชนเปลี่ยนผ่านมาสู่วิธีการผลิตเพื่อการตลาด โดยมีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกเป็นเงื่อนไข และเพื่อที่จะพิจารณาว่า การปรับเปลี่ยนวิถีของชุมชนประมงพื้นบ้าน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงจากสังคมภายนอกที่ชุมชนแห่งนี้จำต้องไปสัมพันธ์ด้วยอย่างไม่มีทางเลือกเลยนั้น ชุมชนได้คิดค้นและแสวงหาทางออกอย่างไร เพื่อที่จะปรับให้วิถีชีวิตของพวกเขาสัมพันธ์กับฐานทรัพยากรอย่างยั่งยืน ดำรงวิถีอันสันติสุขสงบง่าย ตามมรรคแห่งองค์อัลเลาะห์ที่พวกเขาได้ดำเนินตาม และมอบชีวิตไว้แก่พระองค์ โดยการศึกษาจะประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีปฏิสัมพันธ์กับการพัฒนาของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ และแนวคิดสิทธิชุมชนและปัญหาสิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ของ เลิศชาย ศิริชัย

แนวคิดด้านทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ท้องถิ่นกับการพัฒนานั้น อานันท์มองว่าทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงกับอำนาจในหลากหลายมิติ โดยจำแนกให้เห็นสามมิติ ได้แก่ หนึ่ง อำนาจของระบบคุณค่า ซึ่งได้เน้นไปที่ระบบคุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพราะหากไม่เห็นคุณค่านี้ก็จะมองไม่เห็นคุณค่าอื่นๆ ยิ่งเฉพาะคุณค่าของธรรมชาติ สอง อำนาจในรูปของกฎเกณฑ์ กฎเกณฑ์เป็นอำนาจชนิดหนึ่งซึ่งเข้าใจกันในนิยามของจารีต ประเพณี กระทั่งกลายมาเป็นกฎหมาย อำนาจดังกล่าวนี้ต้องเคารพต่อคุณค่าซึ่งหมายถึงวัฒนธรรมของผู้คน สาม อำนาจที่หมายถึงสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมในมิติต่างๆ

โดยสรุปแล้ว อานันท์ได้เชื่อมโยงให้เห็นว่า ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เป็นเรื่องของอำนาจ หากทฤษฎีปฏิสัมพันธ์

เฉพาะอุดมคติไม่เกี่ยวข้องกับอำนาจ ภูมิปัญญาที่จะ
ไว้คุณค่า ภูมิปัญญาในแง่มุมของอำนาจที่จึงเป็น
องค์ความรู้ที่ปรับตัวอย่างต่อเนื่อง (Situated Knowledge)
มีกระบวนการเรียนรู้-ปรับตัว-การผสมผสานและผลิต
ใหม่ แนวคิดดังกล่าวนี้ ผู้ศึกษาจะนำไปพิจารณาว่า
ชุมชนประมงในพื้นที่ศึกษา มีกระบวนการเรียนรู้-
ปรับตัว-ผสมผสานและผลิตใหม่ ด้านองค์ความรู้
อย่างไร ภายใต้เงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลง

ด้านแนวคิดจากสิทธิชุมชนและปัญหาสิทธิ
ชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ของ เลิศชาย ศิริชัย ผู้ศึกษา
ได้นำมาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายกระบวนการเข้าถึง
และการใช้ทรัพยากรทางทะเลของชุมชนที่ทำการ
ศึกษา

เลิศชายได้นำเสนอระบบการจัดการทรัพยากร
ของชุมชนผ่านการให้ความหมายของทรัพยากรที่
ต่างจากรัฐ โดยชุมชนมองว่าทรัพยากรเป็นสมบัติ
ของชุมชน ผู้ใช้จึงต้องปฏิบัติตามจารีตของชุมชน
กระบวนการเข้าถึงทรัพยากรต้องผ่านการเป็น
สมาชิกของชุมชนในลักษณะต่างๆ ด้านระบบการใช้
ก็มีกฎเกณฑ์การใช้ที่ซับซ้อนซึ่งบรรดาสมาชิกของ
ชุมชนต้องปฏิบัติตามจารีต แนวคิดนี้ ผู้ศึกษาจะได้
นำมาวิเคราะห์ลักษณะ การเข้าถึง และการใช้
ทรัพยากรทางทะเลของชุมชนประมงพื้นบ้าน

การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามีหน่วยวิเคราะห์อยู่ที่
กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางองค์ความรู้ การเข้าถึง
และการใช้ทรัพยากรทางทะเลของชุมชนประมง
พื้นบ้านท่ามกลางปัจจัยภายนอกและเงื่อนไขภายใน
ของชุมชนเอง โดยประมวลจากการฟัง การบอกเล่า
การอธิบาย ของสมาชิกชมรม ประมง พื้นบ้าน
บ้านตันหยงเปาว์ และสัมภาษณ์แบบเจาะจง
จากประมงพื้นบ้านผู้อาวุโสของหมู่บ้าน

งานศึกษาชิ้นนี้จะเริ่มด้วยการตั้งถิ่นฐาน และ
เงื่อนไขทางกายภาพของพื้นที่ภูมิศาสตร์ในการ
กำหนดวิถีชุมชน จากนั้นจะเป็นการสำรวจการ

รังสรรค์องค์ความรู้ในการดำรงชีวิตอยู่ภายใต้
กายภาพของธรรมชาติ และความสัมพันธ์ของผู้คน
ในชุมชนภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวในการเข้าถึงและการ
ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในส่วนที่สามจะกล่าวถึงปัจจัย
ภายนอกที่เข้ามากระทบกับวิถีของชุมชนกระทั่งก่อ
ให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบความรู้และความสัมพันธ์
และสุดท้ายจะนำเสนอภาวะการดำรงอยู่ของชุมชน
ชาวประมงพื้นบ้านในปัจจุบัน

ชุมชนและการตั้งถิ่นฐาน

ตันหยงเปาว์ เป็นชุมชนประมงพื้นบ้านขนาดใหญ่
ริมทะเลฝั่งอ่าวไทยอีกแห่งหนึ่งในจังหวัด
ปัตตานี ดงมะพร้าวปลายสุดแหลมยื่นต้นเป็นแถว
แนวขนานกับฝั่งทะเลเสมือนรั้วกันคลื่นลมและ
ผู้คนทรายเอาไว้ว ด้านเหนือมองเห็นอ่าวปัตตานีแล้ว
เข้ามาเหมือนกันขาม ขณะทางใต้ลำน้ำจากคลอง
ตันหยงเปาว์โอบหมู่บ้านเอาไว้เหนือขึ้นไปตามลำน้ำ
นี้ แนวป่าชายเลนได้ขยายออกไปตามลำคลองสาขา
อีก 2 สาย คือ คลองท่ากำชำและคลองยามู บ้านแคนา
และบ้านบางราพาเป็นเขตแดนหมู่บ้านในทิศตะวันออก
และทิศตะวันตกตามลำดับ ปากลำน้ำออกไปเชื่อม
กับทะเล ณ ปลายแหลมของหมู่บ้านด้านเหนือ

จากมุมเหนือสะพานคอนกรีตข้ามลำคลอง
ตันหยงเปาว์ ภาพของชุมชนจะปรากฏขึ้น สุเหร่าซึ่ง
เป็นศูนย์รวมศรัทธาแห่งชุมชนตระหง่านให้เห็น
เด่นชัดอยู่ท่ามกลาง บ้านเรือนผู้คนตั้งเรียงราย
กระจุกกันอยู่บนเนินทราย คอนกรีตของหมู่บ้านฝ่า
ไปท่ามกลางสิ่งก่อสร้างที่บ่งบอกความต่างฐานะ

ที่นี่เป็นชุมชนประมงพื้นบ้านที่มีอายุไม่ต่ำกว่า
200 ปี

ตันหยงเปาว์มีความหมายว่า แหลมมะม่วง เดิม
ที่นี่เป็นดงปามะม่วงที่กินอาณาบริเวณกว้างขวาง
สภาพหมู่บ้านที่มองเห็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นเพียง
ส่วนหนึ่งของสิ่งที่เคยดำรงอยู่ในอดีต

แดง คงอินทร์ และผู้สูงอายุในชุมชนได้ให้ภาพของหมู่บ้านในอดีตว่า กุโบร์เก่า 7-8 แห่ง ที่มีหลุมศพแต่ละแห่งนับร้อย เป็นหลักฐานว่า ที่นี่เคยเป็นชุมชนเก่าในอดีต แต่นั่นก็เพียงชุมชนที่สาบสูญไปแล้ว ไม่เกี่ยวข้องมาถึงการมีอยู่ของชุมชนปัจจุบัน ชุมชนที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ ผู้คนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับสายตระกูลในรัฐกลันตัน มาเลเซีย อีกส่วนหนึ่งมีสายสัมพันธ์กับไทยมุสลิม ในแถบอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช อย่างไรก็ตาม การตั้งถิ่นฐานแรกเริ่มของชุมชนที่นี่ก็เป็นการผสมผสานของกลุ่มคนที่หลากหลาย โดยมีไทยมุสลิมเป็นกลุ่มหลัก กลุ่มไทยพุทธและกลุ่มคนจีนเป็นกลุ่มรอง

ชาวไทยพุทธที่เคยตั้งรกรากที่นี่เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากอำเภอระโนด และอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ส่วนคนจีนเชื่อกันว่า น่าจะเป็นกลุ่มคนที่มาจากเมืองจีนโดยตรง ครอบครัวคนจีนที่ยังคงอาศัยอยู่ในชุมชนปัจจุบันนี้เป็นคนจีนรุ่นที่สองเท่านั้น ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงครอบครัวเดียว นอกนั้นได้ขยับขยายออกไปอยู่ในเขตเมือง ด้านไทยพุทธที่เคยตั้งรกรากที่นี่ในอดีต ปัจจุบันก็ได้อพยพออกไปจากชุมชนหมดแล้ว ทั้งที่ก่อนนี้เคยมีสำนักสงฆ์และผู้นำชุมชนในระดับกำนันก็เป็นคนไทยพุทธ ปัจจุบันจึงอาจอนุมานได้ว่า สมาชิกของชุมชนทั้งหมดเป็นไทยมุสลิม

พื้นที่ซึ่งหมู่บ้านตั้งอยู่ในปัจจุบันเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่เหลืออยู่จากการถูกทะเลกัดเซาะในอดีตแดง คงอินทร์ เล่าว่า หมู่บ้านเดิม (ก่อนทศวรรษที่ 2510) เป็นเกาะห่างจากชายฝั่งในปัจจุบันไปในทะเลประมาณ 2 กิโลเมตร ต่อมาตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 2510 ได้เกิดคลื่นกัดเซาะชายฝั่ง ที่ดินชายทะเลของหมู่บ้านเริ่มหดหาย สมาชิกทั้งหมดจึงขยับร่นเข้ามาด้านในแผ่นดิน ณ ที่ซึ่งตั้งชุมชนในปัจจุบันซึ่งเดิมเป็นป่าโกงกาง ป่าจาก สลับด้วยป่าไม้ที่รกทึบ สมาชิกของชุมชนเข้ามาจับจองที่ใหม่โดยใช้แนว

ต้นไม้หรือร่องน้ำเป็นเขตแดนแสดงกรรมสิทธิ์ ส่วนเกาะเดิมก็ค่อยๆ มลายหายไปบนคลื่นน้ำ

ชุมชนที่อยู่ในปัจจุบันมีตระกูลใหญ่ๆ ประมาณ 6 ตระกูล ในสายตระกูลที่เป็นผู้นำทางศาสนาจะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงเหมือนสายผู้นำทางสังคม ราวทศวรรษที่ 2520 เริ่มมีกลุ่มคนจากในเมืองปัตตานี อพยพเข้ามาอยู่โดยการแต่งงานกับคนในชุมชน ประมาณ 10 ครอบครัว ร้อยละ 99 ของคนในชุมชนนับถือศาสนาอิสลาม และร้อยละ 80 ของสมาชิกประกอบอาชีพทางการประมง ที่เหลือมีอาชีพรับจ้างทั่วไป ข้อมูลในปี 2542 ระบุว่า ดันหยงเปาว่ามีครัวเรือน 236 หลัง สมาชิกทั้งหมด 1,154 คน และเกือบทั้งหมดสื่อสารกันด้วยภาษามลายูท้องถิ่น

ด้วยกายภาพของหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนเนินทรายปากแม่น้ำริมฝั่งทะเล ไม่มีที่ราบที่เอื้อต่อการทำการเพาะปลูก จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้คนของชุมชนยึดอาชีพทางการประมงเป็นหลัก ปะดอและเล่าว่า ด้วยสภาพของพื้นที่ ทำให้ชุมชนต้องพึ่งพิงชุมชนภายนอกตลอดมา โดยเฉพาะข้าวซึ่งชุมชนไม่สามารถผลิตเองได้ เงื่อนไขดังกล่าวทำให้สมาชิกต้องไปซื้อข้าวจากตลาดนัดหรือในเมืองปัตตานี บางพวกก็เอาปลาไปแลกข้าวกับเครือญาติหรือ ‘ซอบะ’ ปะดอและอธิบายว่า ‘ซอบะ’ มีความสำคัญต่อกลุ่มผู้ชายมาก เพราะ ‘ซอบะ’ เสมือนญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์ของ ‘ซอบะ’ จะดูจากความจริงใจ ความซื่อสัตย์ที่เกิดจากระบบการแลกเปลี่ยนต่างตอบแทนมุสลิมคนหนึ่งอาจมี ‘ซอบะ’ หลายคน ความเป็น ‘ซอบะ’ จะแน่นแฟ้นหรือไม่จะเห็นจากการ “บอกกินเหนียว” ต่อกัน ‘ซอบะ’ ของมุสลิมมีเป็นไทยพุทธบ้างเหมือนกัน แต่ก็มีน้อยมาก ด้วยปัญหาทางการสื่อสาร ทั้งนี้เพราะมีผู้คนในชุมชนไม่กี่คนที่จะสามารถพูดภาษาไทยได้คล่อง

ข้อจำกัดทางกายภาพของพื้นที่ ทำให้ทุกคนมีทะเลเป็นฐานรากของการดำรงชีวิต บ้านบนแผ่นดิน

เป็นเพียงที่พักอาศัยและประกอบศาสนกิจ ส่วนปัจจัยดำรงชีพทั้งหมดอยู่ในทะเล มุหะมะฮะซุกรี ถึงกับนิยามสมาชิกชุมชนว่า “เราเป็นคนทะเล” วิถีคนทะเลของคนทำให้ “ทะเล” มีความหมายมากกว่ากายภาพที่เป็นพื้นน้ำและมีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่เท่านั้น หากทะเลกลับเป็นแหล่งให้กำเนิดชีวิตและวิถีของผู้คน และเป็นปัจจัยชี้ขาดถึงความเป็นความตายของชีวิต กล่าวถึงที่สุดแล้ว สำหรับชุมชนชาวประมงแห่งนี้ ทะเลคือชีวิตของพวกเขา ความเป็น “คนทะเล” จึงหล่อหลอมให้วิถีการดำรงอยู่ของผู้คนในดินหยงเปาว์ จำต้องสร้างองค์ความรู้และความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเฉพาะของ ‘คนทะเล’ ขึ้นมาเป็นจารีตของชุมชน

คนทะเลกับวิถีดั้งเดิม

การดำรงชีพที่ต้องพึ่งพิงชุมชนภายนอก เนื่องจากข้อจำกัดทางกายภาพ ก่อให้เกิดการสร้างระบบความรู้และระบบความสัมพันธ์ของชุมชนขึ้นอย่างมีลักษณะเฉพาะ ไม่ว่าจะระบบความรู้ เครื่องมือการทำมาหากิน ระบบการแลกเปลี่ยนและแรงงานซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานแห่งความสัมพันธ์ในการดำรงอยู่ของชุมชน

ในวิถีปกติของชุมชนชาวประมงบ้านดินหยงเปาว์ ผู้ชายจะออกทะเลขณะที่ผู้หญิงต้องเฝ้าบ้านจัดการคริวเรือ และเลี้ยงลูก เมื่อผู้ชายกลับเข้าฝั่งพร้อมสิ่งที่ได้มาจากทะเล ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายจัดการนำไปขาย แลกเปลี่ยน เก็บออม และบริหารค่าใช้จ่ายต่างๆ ในคริวเรือ ปะดอและ ใต้ให้ภาพชุมชนครั้งที่ชุมชนยังมีวิถีการออกทะเลเพื่ออยู่เพื่อกินว่า วิถีของชาวบ้านมีศาสนาเป็นเครื่องนำทางอย่างเคร่งครัด ความเชื่อที่มั่นคงต่อคำสอนของอัลเลาะห์ทำให้ชุมชนอยู่อย่างสันติสุขตลอดมา คำสอนจากศาสนาถูกถ่ายทอดสู่ความตระหนักของสมาชิกในชุมชนรุ่นต่อรุ่น

“ทรัพยากรทุกอย่างในโลกนี้เป็นของพระเจ้า

มนุษย์ต้องใช้ทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด หากใช้อย่างฟุ่มเฟือย ไม่คุ้มค่า จัดได้ว่าเป็นคนบาปตามหลักศาสนาอิสลาม”

ทะเลจึงเสมือนทุ่งนาของคนพื้นราบริมฝั่ง ไม่เพียงแต่เป็นที่มาของปัจจัยในการดำรงชีพ หากแต่ยังเป็นสถานที่ซึ่งก่อให้เกิดความรู้ ความสัมพันธ์ทางสังคม และอื่นๆ อีกด้วย หลายรายได้ ‘ซอบะ’ มาจากในทะเล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคนิคในการจับสัตว์น้ำบางอย่างก็ได้มาจากที่นั่น ทะเลยังเป็นแหล่งที่ติดต่อซื้ออวน ซื่อเรือ ตลอดจนเป็นพื้นที่สร้างระบบเครือข่ายความสัมพันธ์ และเป็นแหล่งก่อเกิดระบบจารีตต่างๆ อีกมากมาย

มุสลิมประมงที่ดินหยงเปาว์เชื่อว่า ‘นะบีคอดีเล’ เป็นผู้ดูแลทะเล ท่านจะเป็นผู้คอยควบคุม ดูแล ลงโทษ และปกป้องชาวเรือมุสลิม จารีตแบบดั้งเดิมเสมือนโครงกรอบของวิถีซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ใครเรือเสียในทะเล เป็นภาวะที่ผู้พบเห็นหรือรู้ข่าวต้องเข้าไปช่วยเหลือ ผู้ละเลยจะมีความผิดทางจารีตอย่างร้ายแรง หากมีการรู้ว่าใครผู้ใดละเลยต่อผู้ที่เรือเสียอยู่กลางทะเล ชุมชนและสังคมของคนทะเลจะลงโทษโดยวิธีทางชนบทและจารีต เช่น อาจจะเป็นการกล่าวประณาม นินทา งดให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือ และบอกต่อปากกันถึงความไร้น้ำใจของผู้นั้น ด้วยภาวะการณ์ “เรือเสีย” ในทะเลถือเป็นวิกฤติร้ายแรงทั้งต่อทรัพย์สินและชีวิตของผู้เคราะห์ร้าย และนั่นถือเป็นหน้าที่ของทุกคนที่พบเข้าต้องช่วยกันกอบกู้

ความรู้ เครื่องมือและความสัมพันธ์

ในวิถีเก่าของชุมชนประมงพื้นบ้าน บ้านดินหยง-เปาว์ ปะดอและ ใต้ให้ภาพว่า วิถีชุมชนก่อนปี พ.ศ. 2500 หลักคำสอนทางศาสนา ความเชื่อ และเทคโนโลยีที่มีอยู่ จะเป็นตัวกำหนดความรู้และความสัมพันธ์ของชุมชน ชาวประมงจำต้องเรียนรู้

เรื่องน้ำ ฤดูกาล ลมพายุ เครื่องมือทำมาหากินตั้งแต่เรือ อวน โพงพาง หรืออื่นๆ ในการหาสัตว์ในน้ำ และสิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวพันไปถึงระบบความสัมพันธ์ของกลุ่มคน

ทะเล ฤดูกาลและคลื่นลม

ความรู้เกี่ยวกับทะเล ฤดูกาล และคลื่นลมของคนทะเล มีการสั่งสมมเปาะจากรุ่นสู่รุ่น ผสมผสานกับการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงที่เผชิญในทะเลวิถีที่เสี่ยงกับอันตรายที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ ผืนน้ำทำให้คนทะเลผลิตสร้างขนบจารีตเฉพาะของตัวเอง ดังเช่น การช่วยเรือที่เสียในทะเลต้องเป็นหน้าที่ของทุกคน งานขึ้นเรือขึ้นจากฝั่ง เป็นแรงงานที่ทุกคนพร้อมจะให้กันโดยไม่คิดถึงค่าตอบแทน เพราะต่างก็ต้องพึ่งแรงของคนอื่นอยู่ตลอดเวลา คนป่วยและคนยากจนจะได้รับส่วนแบ่งจากทะเลด้วยความเอื้ออาทร

โดยทั่วไปแล้ว ลูกทะเลจะมีความรู้เกี่ยวกับทะเล เช่นเดียวกับชาวนาที่รู้วิถีแห่งผืนนา เด็กๆ จะเริ่มเรียนรู้ระบบน้ำขึ้น-น้ำลง ช่วงไต่ 'น้ำนิ่งหรือน้ำเดิน' การออกทะเลกับพ่อหรือญาติ หรือเป็นแรงงานของลูกเรือ เป็นขั้นตอนการเรียนรู้ในวิถีทำมาหากิน อับดุลฮาซิด อธิบายให้ฟังว่า ระบบความรู้ในชีวิตลูกทะเลมีทั้งการถ่ายทอดและเรียนรู้เอาเอง คราวหนึ่งเขาวางอวนกึ่งอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ 8 กิโลเมตร เรือของผู้อาวุโสลำหนึ่งโฉบผ่านเขามาร้องบอกว่าให้รีบกู้อวน เพราะพายุกำลังจะมาถึง เขาไม่เชื่อเพราะฟ้าบริเวณที่เขาวาง อวนยังคงปกติ ผู้อาวุโสคะยั้นคะยอเขาอีก 2-3 ครั้ง แต่เขาก็เพิกเฉย ราวครึ่งชั่วโมงต่อมา กลุ่มเมฆครึ้มก่อตัวขึ้นทางมุมภาคเหนือจากที่เขาลอยลำอยู่ ครูเดียวความมืดทะมึนก็ครอบคลุมบริเวณ แวบฟ้าผ่าแหวกเมฆลงเบื้องล่างแล้วลมก็โหมกระหน่ำเข้าใส่ ฮาซิด บอกว่าเขาตกใจแทบสิ้นสติ ทิ้งอวนหนีเข้าฝั่ง เขาเกือบเอาชีวิตไม่รอด

ทรัพยากรทุกอย่างในโลกนี้เป็นของพระเจ้า มนุษย์ต้องใช้ทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด หากใช้อย่างฟุ่มเฟือย ไม่คุ้มค่า จัดได้ว่าเป็นคนบาปตามหลักศาสนาอิสลาม

เพราะไม่เชื่อผู้อาวุโส แต่ประสบการณ์เรียนรู้จริงในครั้งนั้นทำให้เขาอ่านฟ้าลมและพายุได้อย่างแม่นยำในครั้งต่อๆ มา ฮาซิด บอกว่า การพยากรณ์ของกรมอุตุนิยมวิทยาไม่ชัดเจนแม่นยำเหมือนสายตาของลูกทะเลเอง เพราะกรมอุตุนิยมฯ มักระบุเป็นพื้นที่กว้างเกินไป บางครั้งก็คลาดเคลื่อนทำให้เสียประโยชน์ในการออกเรือ การดูลมฝนและพายุเป็นจะแม่นยำกว่าเพราะพายุมีระยะการก่อตัวให้เราเห็นทันเสมอ ปัจจุบันเขายังคงใช้ความรู้ของคนทะเลมากกว่าที่จะเชื่อคำพยากรณ์ของกรมอุตุนิยมวิทยา

การอ่านพายุและคลื่นลมเป็นทักษะสำคัญของลูกทะเลพอๆ กับการที่จะต้องเรียนรู้การไหลของกระแสน้ำ ซึ่งสังเกตจากการหย่อนสายเชือกลงในน้ำดูทิศทางเพื่อวางอวน เพราะปลาจะทวนกระแสน้ำที่หมุนวนและไหลผ่าน การอ่านทางไหลของน้ำสัมพันธ์กับการจำแนกน้ำใส-น้ำขุ่น เพื่อจะสันนิษฐานถึงชนิดปลา กุ้ง ปู คนทะเลรู้ว่าช่วงน้ำนิ่งการออกทะเลจะเป็นการเสียเวลาและสูญเปล่าด้านต้นทุน ขณะที่การฝ่าออกไป ช่วงมรสุมเป็นการเสี่ยงทั้งชีวิตและทรัพย์สิน หากแต่การคาดการณ์ช่วงพายุและคลื่นลมได้แม่นยำและหาญกล้าพอ ลูกทะเลที่ใจเด็ดก็จะฝ่าคลื่นลมออกไป วางอวนอย่างเร่งรีบและรีบกู้อวนกลับมาก่อนพายุจะก่อตัวใหม่ การเสี่ยงดังกล่าวเกินกว่าจะคุ้มกับจำนวนปลาที่ได้มา แต่นั่นก็จะสงวนไว้สำหรับคนใจกล้าและเชี่ยวชาญทะเลจริงๆ

การเรียนรู้ฤดูกาล ทะเลและคลื่นลมจึงเป็นทักษะพื้นฐานของลูกทะเล

โดยพื้นฐานแล้วชาวประมงทุกคนจะรู้จักลมทุกชนิดทุกช่วงฤดูกาล ลมทะเลจะพัดเข้าฝั่งยามค่ำคืน ขณะลมบกจะพัดกลางวัน ช่วงรอยต่อของมรสุมลมทั้งสองพอมืออิทธิพลต่อคลื่นน้ำในทะเลบ้าง แต่ลักษณะการพัดที่เอื่อยเฉื่อย มักไม่ก่อให้เกิดการไหลของกระแสน้ำในทะเล ทำให้น้ำตาย การออกทะเลในช่วงดังกล่าวจะไม่คุ้มทุนเพราะน้ำนิ่ง อย่างไรก็ตามในช่วงดังกล่าวอาจจะมีลมอื่น ๆ พัดสอดแทรกเข้ามาเป็นช่วง ๆ ซึ่งลูกทะเลต้องเรียนรู้และอ่านเอาจากกระแสน้ำและคลื่นที่ก่อตัวในทะเล หากคลื่นเต้นและน้ำเดิน ผูกปลูและกุ้งจะเคลื่อนมาตามกระแสน้ำ การออกวางอวนก็จะได้ผล แต่มรสุมหลัก ๆ ที่ลูกทะเลรู้จักกันดีได้แก่ ลมตะวันออกหรือลม ‘การอ’ ซึ่งจะเริ่มพัดตั้งแต่พฤศจิกายน - ปลายกุมภาพันธ์ของทุกปี ช่วงดังกล่าวนี้เองที่ชาวประมงถือว่าเป็นช่วงมรสุมน้ำในทะเลจะเคลื่อนไหลและพัดพาสัตว์น้ำจำนวนมากออกจากที่หลบซ่อน

ชาวบ้านเรียกช่วงดังกล่าวว่า “น้ำเดิน” สัตว์น้ำจะซุกซุ่ม การออกทะเลจะได้สัตว์น้ำจำนวนมาก แต่หากคลื่นลมรุนแรงเรือก็ไม่สามารถออกจากฝั่งได้ ยิ่งในช่วงดังกล่าวมีลมตะวันออกเฉียงเหนือพัดเข้ามาสมทบก็จะก่อให้เกิดคลื่นใหญ่ ตามโคลนชายฝั่งทะเลขุ่นขึ้น กุ้งจะหนีออกจากชายฝั่งจนชาวประมงต้องออกหากินห่างฝั่งออกไป แต่หากลมตะวันออกเฉียงใต้สลับเข้ามาแทน ลมชายฝั่งจะสงบ ขณะนอกฝั่งประมาณ 10 กิโลเมตรออกไปจะมีคลื่นแรง ช่วงนี้เองที่ชาวประมงจะได้กุ้งมากมายในการวางอวน หลังช่วงมรสุมเป็นช่วงของลมตะวันตก (บาระ) ซึ่งเป็นลมที่พัดจากชายฝั่งออกไปสู่ทะเลหรือบางครั้งก็มีทิศทางจากใต้สู่เหนือ ลมนี้เบาไม่แรง กุ้งและปลูไม่ออกจากที่ซ่อน

นอกจากลมตามฤดูกาลแล้ว คนทะเลยังสังเกต

และเรียนรู้ทะเลจากสิ่งแวดล้อมอื่นอีกด้วย ดังเช่น ลมเฉพาที่ สีของฟ้า ปลาโลมา หาดทราย ผุ่งนกนางนวลและบรรดาสัตว์น้ำอื่น ๆ

ลมเฉพาที่ซึ่งต่างจากลมมรสุมก่อให้เกิดคลื่นลมรุนแรง แต่ก็ทำให้จับสัตว์น้ำได้มาก ด้านท้องฟ้าเมื่อเมฆดำตึ๊งเค้าและมีสีแดงผสานอยู่ในกลุ่มเมฆให้สันนิษฐานว่าพายุจะเกิดขึ้น ยิ่งเมฆนั้นเคลื่อนตัวต่ำลงสู่มิวน้ำและมีฟ้าแลบลงสู่เบื้องล่างก็แน่ใจได้ว่าจะมีพายุรุนแรง กลุ่มคนบนฝั่งอาจทำนายการก่อตัวของพายุโดยสังเกตจากความขึ้นบริเวณชายหาดที่เพิ่มมากขึ้นอย่างผิดปกติ

การสังเกตจากฝูงปลานั้น มักดูจากฝูงปลาโลมากระโดดขึ้นเล่นน้ำ ซึ่งปรากฏการณ์นั้นคนทะเลสามารถคาดการณ์ถึงพายุในระยะ 1 - 2 วันได้ เช่นเดียวกับการว่อนของกลุ่มนกกนางนวลเหนือผิวน้ำบริเวณชายฝั่ง

ธรรมชาติของสัตว์น้ำ

การเรียนรู้หมายจำฤดูกาล ทะเล และคลื่นลมมีความสัมพันธ์กับการเข้าใจธรรมชาติของสัตว์น้ำ แต่ละชนิดที่คนทะเลต้องการจับด้วย กลุ่มคนสร้างอวนปลาหลังเขียวมีการเรียนรู้ว่า ปลาชนิดนี้ชอบอยู่รวมกันเป็นฝูง ว่าอยู่ระยะกลางน้ำและในบางคราวก็จะโผล่ฝูงขึ้นมาเรียมิวน้ำ ประการสำคัญมันชอบที่จะไปเวียนวนอยู่แถวๆ แนวหินหรือปะการังทะเล นักล่ากลุ่มปลาหลังเขียวจึงสร้างเครื่องมือล่อมันให้เข้ามาสูกับดักโดยการทำ ‘กู่ละ’ หรือปะการังเทียมแบบชาวบ้าน ซึ่งประดิษฐ์มาจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น ขนาดตาของอวนที่ใช้ดักปลาหลังเขียวมีขนาดที่สอดคล้องกับขนาดของตัวปลา อวนไม่ถูกถ่วงลงไปลึกมาก ในธรรมชาติของปลาทุกก็มีลักษณะการดักจับคล้ายๆ กับปลาหลังเขียว

ปลาทรายมีธรรมชาติในการหากินระดับผิวดิน ชาวประมงต้องเรียนรู้ว่าแถบไหนของท้องทะเลเป็น

ดินดอน อวนต้องถ่วงลงลึก ขณะปลากระบอกหากินในระดับกลางถึงผิวน้ำ ชอบกินแพลงตอนและตะไคร่น้ำ หลบซ่อนฝูงในบริเวณกิ่งไม้ หากโผล่ฝูงในระดับผิวน้ำสามารถอ่านการกระเพื่อมของผิวน้ำที่มีลักษณะเฉพาะได้ ด้านกึ่งกับปูเป็นสัตว์น้ำหน้าดินในพื้นที่ท้องทะเลเป็นดินปนทรายเพื่อพรางตัวเองจากศัตรู อวนต้องถ่วงลงไปที่ถึงหน้าดิน เครื่องดักจับกึ่งกับปูแตกต่างกันตรงที่อวนกึ่งเคลื่อนที่ตามน้ำเข้าหากุ้ง ขณะที่อวนปูตรึงไว้กับที่รอให้ปูเข้ามาติด

นักล่าที่ใช้อวนปลาจวดจะต้องมีทีมงานในการล่าหลายคน ประการสำคัญในทีมของกลุ่มนี้ต้องมี 'นักฟังเสียงปลา' ที่เชี่ยวชาญร่วมทีมอยู่ด้วย ในบริเวณที่คาดการณ์ว่าน่าจะมีปลาจวดเคลื่อนฝูงอยู่นักฟังเสียงปลาจะดำลงไปฟังเสียงของมันใต้น้ำ

โต๊ะยี่รอแข็ง อธิบายว่า ฝูงปลาจวดใหญ่ๆ จะมีหัวหน้าปลาซึ่งเป็น 'ปลาจวดสองซี่' (ตัวใหญ่กว่าปลาจวดหิน และปลาจวดเทศ) นำฝูงอยู่ในบริเวณหน้าดิน การแตะดินของหัวหน้าปลาทำให้นักฟังเสียงปลาอ่านจำนวนปลาในฝูงได้ โต๊ะยี่รอแข็งอธิบายว่า เสียงของหัวหน้าปลาแตะดินจะดังเหมือนเราเอาไม้ไผ่สองอันมาเคาะกัน แต่หากมันร้องเรียกฝูง เสียงร้องจะดังเหมือนกบ กลุ่มลูกฝูงที่ขานรับจะมีเสียงคล้ายลมพัดต้องต้นสน เมื่อจับเสียงนั้นได้ เรือเล็กเริ่มลงอวนล้อมฝูงปลา อ้อมอวนวนมาทาบเข้ากับเรือใหญ่ ถัดจากนั้นทีมนักล่าก็จะเริ่มกระทุมน้ำให้ปลาแตกตื่นพร้อมๆ กับที่วงอวนถูกบีบให้แคบเข้าๆ

การล่าฝูงปลาจวดอาจจะไม่ต้องลงฟังเสียงเสมอไป บางคราวอาจสังเกตจากฝูงโลมาที่ดำผุดวนเวียนอยู่เหนือผิวน้ำ หรือนักดูปลาอาจมองเห็นลักษณะน้ำที่ขุ่นเป็นเฉพาะบริเวณก็อาจสั่งลงอวนได้

การลงอวนล้อมปลาหู นักล่าจะเริ่มงานของพวกเขายามกลางคืน คนดูปลาจะยืนบนหัวเรือ หากสังเกตเห็นพรวนน้ำพรวนขึ้นเป็นระยะท่ามกลางความมืด พวกเขาจะสั่งให้กลุ่มนักล่าลงอวนหลังจากสังเกต

ทางลมและทางเดินของน้ำ จุดตะเกียงบนเรือขึ้นกระทุงน้ำให้ปลาตกใจ ลูกเรือบีบอวนให้แคบเข้า และปลาจะถูกจับใส่เรือ

เครื่องมือ

ยูโซ๊ะ สะมะแอ ให้ภาพเรือในยุคสมัยที่ยังคงใช้ใบเรือและแรงแจวว่า ที่นี่นิยมใช้เฉพาะเรือ 'กอและ' ซึ่งทำจากไม้ตะเคียนที่คงทน รูปทรงของเรือกอและเพรียวน้ำและน้ำหนักเบา ด้านคลื่นเป็นเยี่ยม แจวไม่หนัก เรือส่วนใหญ่นิยมซื้อมาจากสายบุรี ซึ่งเป็นแหล่งต่อเรือที่สำคัญของภาคใต้ เรือจะมีขนาดกว้างประมาณ 1 วา ยาวตั้งแต่ 5 - 6 วา ในช่วงทศวรรษที่ 2480 เกิดวิกฤติผ้าเนื่องจากสงคราม คนนิยมเย็บใบตาลโตนดแทนใบเรือผ้า หากไม่มีลมก็ใช้แรงแจวของคนเรือ การออกเรือแต่ละครั้งจึงจำเป็นต้องใช้คนมาก น้อยสุดต้อง 4 คนขึ้นไป การหาปลาจึงจำเป็นต้องมีกลุ่มของตัวเอง คนสร้างเรือต้องมีสมาชิกในเรือชายที่พร้อมจะออกเรือด้วยกัน ยูโซ๊ะอธิบายว่า คนที่เป็นเจ้าของเรือจะคัดลูกเรือของตนจากการทำงาน ลูกเรือที่ขยัน ทำงานเร็วและไม่เมาคลื่น จะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตามระบบเรือญาติจะมาก่อนเสมอ กระนั้นก็ตามการจัดสรรส่วนแบ่งทั้งปลาและเงินที่ได้มาก็มีความเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ด้วยเวลาทำงานที่เท่าเทียมกันทุกคน ก่อนปี พ.ศ. 2500 เรือในชุมชนมีอยู่ประมาณ 7 - 8 ลำเท่านั้น

ในวิถีดั้งเดิมที่การดำรงชีพดำเนินอยู่ภายใต้ธรรมชาติโดยส่วนใหญ่ การพึ่งตนเองทั้งด้านความรู้และเทคโนโลยีนำมาซึ่งการสั่งสมรูปแบบการสร้างเครื่องมือในการทำมาหากิน ซึ่งสอดคล้องกับการรู้จักธรรมชาติของน้ำ ลม และสัตว์น้ำแต่ละชนิด เครื่องมือที่ประดิษฐ์สร้างขึ้นเพื่อจับสัตว์น้ำของชุมชน จึงมีการเรียนรู้ ถ่ายทอด เลียนแบบ แลกเปลี่ยนกันภายในชุมชนและกับชุมชนภายนอกตลอดเวลา

นอกจากเรือซึ่งเป็นเครื่องมือหลักแล้ว เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำก็เป็นสิ่งที่ชุมชนต้องผลิตขึ้นเอง โดยพึ่งพิงวัตถุดิบด้ายดิบจากตลาดในเมืองปัตตานี มาถักขึ้นเป็นอวนในการจับปลา เครื่องมือที่นิยมใช้ในวิถีดั้งเดิมโดยส่วนใหญ่จะเน้นหนักไปในกลุ่มของเครื่องมือสำหรับตักและล่อ ส่วนเครื่องมือสำหรับล่า พบเฉพาะแหซึ่งใช้บริเวณล่ำคลองช่วงมรสุมหนักออกทะเลไม่ได้และชายฝั่งริมหาด ซึ่งเป็นส่วนน้อย

เครื่องมือตัก

วิถีของชุมชนประมงพื้นบ้านได้สร้างสิ่งแวดล้อมชีวิตของสมาชิกให้คลุกคลีกับทะเลมาแต่เล็ก สิ่งแวดล้อมรอบตัวคือปัจจัยแห่งการเรียนรู้เพื่อที่มีชีวิตอยู่อย่างสันโดษ เครื่องมือที่ประดิษฐ์ขึ้นมีฐานมาจากการเข้าใจในระบบธรรมชาติของสัตว์น้ำแต่ละประเภท อย่างไรก็ตาม เครื่องมือส่วนใหญ่ที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย มักเน้นไปในประเภทเครื่องมือตักซึ่งได้แก่อวนสำหรับตักสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ ซึ่งขนาดและลักษณะจะไปสัมพันธ์กับธรรมชาติของสัตว์ชนิดที่เขาคต้องการจับ ในชุมชนที่นี้พบว่ามีการสร้างอวนใช้ในการตักสัตว์น้ำหลายชนิด อวนในการหาสัตว์น้ำแบบดั้งเดิมนิยมชื่อด้ายซึ่งเป็นวัตถุดิบมาจากตลาดในตัวเมืองปัตตานี ด้ายต้องเอามา 'กรอ' ขึ้นเอง ด้ายมีการชื่อมาเป็น 'หมอน' (เข็ดขนาดใหญ่)

ชนิดของอวน

อวนปลาหลังเขียว มีขนาดของตาประมาณสามเซนติเมตรครึ่งเพราะเป็นปลาขนาดเล็ก ใช้ด้ายเล็กขนาดสามเกลียว หัวหนึ่งยาวประมาณ 60 วา จะวางในเวลากลางวัน

อวนปลานิล เป็นอวนสำหรับจับปลาใหญ่ ใช้ด้ายขนาด 8 เกลียว อาจจะทำตาจะละเม็ดปลาสำลี ปลาอินทรี ขนาดตาห่างประมาณ 4 นิ้ว

หัวหนึ่งยาวประมาณ 200 วา จะออกไปวางกลางคืน *อวนปลาทุ* เป็นอวนขนาดตา 2 - 3 นิ้ว ใช้ด้ายขนาด 6 เกลียว หัวหนึ่งยาวประมาณ 100 วา ออกวางกลางคืนเช่นกัน

อวนปลาจะละเม็ด เป็นอวนตาขนาด 2 - 4 นิ้ว โดยจะใช้ด้ายขนาด 6 เกลียวสลับกับ 8 เกลียว ใช้จับปลาตอนกลางวัน

อวนปลาจวด ใช้อวนตาขนาด 6 - 8 นิ้ว ขนาด 8 - 12 เกลียว ใช้จับปลากลางวันและกลางคืน

อวนเข็นหรืออวนทับตลิ่ง ทำจากด้าย 3 - 6 เกลียว ตาขนาด 2 - 6 นิ้ว ใช้หาปลาบริเวณชายฝั่งตลิ่งหรือขอบคลอง อวนชนิดนี้ใช้คน 4-6 คน ผู้หญิงสามารถร่วมกับผู้ชายได้

อวนดั่งที่กล่าวแล้ว ถักใช้กันเองในหมู่บ้าน การถักอวนแต่ละหัวใช้เวลาานนับเดือน โดยถักกันเองในครอบครัวเจ้าของเรือและกลุ่มสมาชิกที่ลงเรือ หรือบางส่วนอาจจะว่าจ้าง เสร็จแล้วต้องนำอวนที่ถักไปหมักย้อมด้วยเปลือกไม้เพื่อให้เกิดความเหนียวและทนทาน โดยทั่วไปจะใช้หมักด้วยเปลือกโกโก้ แต่อย่างจากไม้โพทะเลจะให้ความแข็งแรงกว่า หลังหมักเปลือกไม้ไว้ในตุ่มประมาณ 1 เดือน ก็จะเอามาต้มเป็นเวลา 1 คืน อวนเป็นเครื่องมือที่ได้รับการถนอมมาก หลังกลับจากหาปลาจะต้องนำมาซึ่งผึ่งแดดให้แห้งก่อนเก็บ จะทำให้ไม่ผุเร็ว

โพงพาง

โพงพางเป็นเครื่องมือตักประจำที่ในล่ำคลอง ใช้ตักตอนน้ำลง ฝูงปลาและกุ้งจะไหลลงตามกระแสน้ำ โพงพางเป็นเครื่องมือราคาไม่แพงนักหากเทียบกับอวน โพงพางแต่ละปากกว้างประมาณ 6 - 8 เมตร โพงพางในแบบดั้งเดิมก็นิยมถักขึ้นจากด้ายขนาด 6 - 8 เกลียว ระยะห่างในการวางโพงพางจะตกประมาณ 80 - 100 เมตร สิทธิในบริเวณที่ตักโพงพางเสมือนสิทธิในที่ดินของชาวบ้าน

แรวหรือลอบ

แรวหรือลอบเป็นเครื่องมือประมงแบบง่ายสุด ใช้ตกปูดำในบริเวณริมคลองหรือป่าโกงกาง เป็นเครื่องตกที่ใช้เหยื่อล่อ สามารถย้ายที่ไปได้เรื่อยๆ เมื่อปูมากินเหยื่อ (ส่วนมากใช้แมงดาทะเล ตัวหนึ่ง มาตัดเป็นสี่ส่วนใช้ทำเหยื่อ) ก็เข้าไปจับเอา หากปูกินเหยื่อเสียก่อนจะไปถึงรอบของการก็จะต้องเพิ่มเหยื่อใหม่

เครื่องมือล่า

เครื่องมือล่าที่พบในชุมชนประมงพื้นบ้าน ตันหยงเปาว์ คือ แห่ ถักขึ้นเองจากด้ายขนาด 3 - 6 เกลียว ตะกั่วถ่วงดินแห่ชื่อหามาจากตลาดในเมือง บัตตานีเช่นกัน แห่ใช้มากในบริเวณลำคลองและชายฝั่งริมหาดที่น้ำลึกประมาณ 1 - 2 เมตร

เครื่องมือล่อ

เป็นเพราะชาวประมงรู้จักถึงธรรมชาติของสัตว์น้ำบางชนิดว่า ชอบรวมฝูงอยู่ในบริเวณแนวหิน แถบซากเรือ กองไม้ จึงได้คิด ‘กู่ละ’ หรือปะการังเทียม ขึ้นมาใช้ในทะเล เพื่อล่อให้ฝูงปลาเข้ามารวมฝูง แล้วใช้เครื่องมือประเภทอวนเข้าไปล้อมตักจับสัตว์น้ำดังกล่าว ปะการังเทียมมักเรียกกัน โดยทั่วไปว่า “ซั้ง”

ซั้งถูกสร้างขึ้นเลียนแบบแนวหินหรือแนวปะการังธรรมชาติในทะเล ทำจากวัสดุในท้องถิ่น โดยใช้ลำไม้ไผ่ขนาดยาวประมาณ 5 เมตร ซึ่งไม้ไผ่ลำหนึ่งสามารถตัดออกเป็น 2 ท่อน รอบๆ ลำไม้ไผ่จะนำทางมะพร้าวมามัดติดไว้แล้วถ่วงปลายด้านล่างไว้ด้วยถุงทรายหรือหินโดยใช้เถาวัลย์ ซั้งแต่ละต้นจะห่างกันประมาณ 200 เมตร แต่ละแนวจะวางซั้งประมาณ 6 - 10 ต้น โดยจะวางในที่ซึ่งมีระดับน้ำ 15 - 20 วา ตำแหน่งการวางซั้งจะสัมพันธ์กับทิศทางของลม ซึ่งเจ้าของเรือสามารถขึ้นใบแล่นเรือ

ออกจากบ้านไปยังซั้งได้สะดวก กลิ่นของทางมะพร้าวและธรมเจาล่อให้ปลาเข้ามารวมฝูง ครั้นถึงหน้ามรสุม เครื่องล่อประติษฐ์เหล่านี้ก็จะถูกกระแสน้ำกวาดพัดเข้ามาสู่ชายฝั่ง หลังมรสุมซั้งก็จะถูกนำไปวางใหม่ในบริเวณที่หมายของกลุ่มอีกครั้ง บริเวณวางซั้งที่ดีผู้วางจะต้องรู้ทิศทางน้ำ และลักษณะดินหน้าท้องทะเลด้วย

ซั้งมีทั้งที่เป็นสมบัติส่วนตัวและของส่วนรวม แต่โดยทั่วไปแล้ว ซั้งจะถูกวางโดยกลุ่มหาปลาที่ออกวางอวนโดยเรือลำเดียวกัน ซั้งจึงเป็นสิทธิ์ของเจ้าของเรือและลูกเรือร่วมกัน ในวันที่เจ้าของเรือไม่ออกไปวางอวนในบริเวณซั้งที่วางไว้ เรือลำอื่นสามารถเข้าไปวางอวนในบริเวณดังกล่าวได้ แต่มีจารีตของชุมชนว่าครั้งต่อไป ผู้ไปวางอวนบริเวณดังกล่าวต้องเอาทางมะพร้าว ก้อนหิน หรือกิ่งไม้ไปเพิ่มเติมให้ และหากทำซั้งขาด ซ้ำрутก็ต้องออกไปซ่อมแซมให้ในคราวต่อไป ซั้งจึงไม่เป็นที่รวมของฝูงปลา หากแต่ยังเป็นชุมชนของคนที่ทะเลอีกด้วย

ระบบความสัมพันธ์

ในวิถีดั้งเดิมโดยข้อจำกัดของเทคโนโลยี ใบเรือและแรงแฉกทำให้เจ้าของเรือจำกัดระดมสมาชิกในชุมชนที่มักคุ้นเข้ามาเป็นกลุ่มลูกเรือของตน ถึงเวลาอาจไปตามหาถึงบ้านหรืออาจนัดหมายกันโดยมีอวนพร้อมอยู่ในลำเรือเรียบร้อยแล้ว เจ้าของเรือลำหนึ่งๆ อาจมีอวนจับปลาหลายชนิด แต่การออกทะเลแต่ละครั้งจะเตรียมอวนชนิดใดชนิดหนึ่งไปเพียงชนิดเดียว ลูกเรือและเจ้าของเรือจะมีพื้นฐานความสัมพันธ์กัน โดยความเป็นกลุ่มคนในละแวกบ้านใกล้เคียง ในบางรายอาจเป็นญาติพี่น้อง ในบางรายอาจเป็นเพื่อนหรืออาจถึงขั้นเป็น ‘ซอบะ’ กัน การร่วมกลุ่มออกทะเลโดยเรือลำเดียวกันสร้างความผูกพันต่อกันของคนในกลุ่ม โดยมีระบบการแบ่งผลประโยชน์ที่ได้มาจากการลงแรงร่วมกันอย่างมีสัดส่วนที่มาจากการจัดซั้ง สมาชิก

ทุกคนยอมรับ และรู้สึกว่ามีคุณค่าธรรม อย่งไรก็ตาม โชคเคราะห์ของเจ้าของเรือและลูกเรือก็อาจขึ้นอยู่กับกรอำนวนยพรของอัลละห์ และประสพการณ์อันเชี่ยวชาญของกลุ่ม ดังนั้นการออกเรือแต่ละครั้งจึงมีการละหมาดฮายัตีเพื่อขอตุอาและนียะฮ เพื่อให้พระองค์ประทานโชคแก่พวกเขา

เรือแต่ละลำประสพกับโชคเคราะห์และสินในน้ำจากทะเลไม่เหมือนกัน ในลำที่ประสพความสำเร็จบ่อยๆ มักมีคนขอไปร่วมลำเรือเพื่อออกทะเลด้วยจนต้องมีการคัดสรรจากเจ้าของเรือ ความขยัน อดทนทำงานเร็ว ไม่เมาคลื่นและมีความสามารถจะได้รับการพิจารณา โดยส่วนใหญ่เรือที่ประสพความสำเร็จจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน มักจะประกอบไปด้วยนักล่าผู้เชี่ยวชาญไปรวมกลุ่มกันอยู่ เรือที่มีชื่อเสียงมักมีองค์ประกอบตั้งแต่ เรือดี เครื่องมือดี นายท้ายเรือเก่ง คนดูปลาหรือฟังปลาชำนาญการ และการจัดสรรผลประโยชน์จากเจ้าของเรือเป็นไปอย่างยุติธรรม

อับลุฮาซิบ เล่าว่า คนดูปลาหรือฟังปลาที่ชำนาญการมักจะได้รับกร 'ยกลูกสาว' ให้โดยไม่ต้องไปสขขอ ด้วยเหล่าพ่อแม่ของหญิงสาวเชื่อมั่นว่าคุณสมบัติของหนุ่มดังกล่าว เป็นเครื่องประกันถึงความมั่นคงของครอบครัวในอนาคต ซึ่งสามารถฟังฟังได้อย่างแน่นอน คนดูปลาหรือฟังปลาที่ชำนาญการ จะมีพื้นฐานของจิตใจที่กล้าหาญเป็นทุนเดิมของตัวเอง เพราะจะต้องไม่กลัวปลาฉลามไม่กลัวเหี้ยนเพราะต้องดำลงฟังเสียงปลาใต้น้ำบ่อยๆ และจำได้หมายรู้ถึงเสียงต่างๆ ของชนิดปลาที่หลบอยู่ใต้ผืนน้ำอันมืดดำได้แม่นยำ

ในยุคที่ใช้ใบเรือและแรงแจว การจัดสรรส่วนแบ่งจากทะเลมีระบบที่แน่นอนตายตัว และกลายเป็นจารีตของชุมชน หลังจากขายสัตว์น้ำเรียบร้อยแล้วรายได้ทั้งหมดจะแบ่งออกเป็น 10 ส่วน เจ้าของเรือและเครื่องมือจับ จะถูกกันออกไปอย่างละ 1 ที่เหลือ

8 ส่วน ลูกเรือจะนำมาแบ่งเท่าๆกัน กฎเกณฑ์ดังกล่าวไม่มีการยกเว้นหรือเลือกปฏิบัติระหว่างญาติหรือเพื่อนบ้าน ส่วนในการจับสัตว์น้ำที่ต้องใช้คนดูปลาหรือฟังเสียงปลาใต้น้ำ ซึ่งนับเป็น 'แรงงานพิเศษ' ในลำเรือจะได้รับส่วนแบ่งที่เพิ่มพิเศษจากเจ้าของเรือ ถัดมากก็เป็นนายท้ายเรือที่ต้องอดหลับอดนอนร่วมกับคนดูหรือฟังเสียงปลา

ลูกเรือบางรายอาจจะมื่อวนของตัวเองไปสมทบกับอวนเจ้าของเรือ ซึ่งส่วนแบ่งในส่วนนี้ จะเป็นการตกลงกันระหว่างเขากับเจ้าของเรือในส่วนเครื่องมือที่จัดสรรไว้แล้ว การจัดสรรส่วนแบ่งดังกล่าวมักเป็นหน้าที่ของแม่บ้านผู้เป็นเจ้าของเรือ

ยูโซ๊ะ ได้ให้ภาพของเรือที่กำลังเบนหัวเข้าสู่ฝั่งปากน้ำของชุมชนครั้งอดีตว่า พลันที่เรือดึงหัวเข้าปากน้ำ หูดเขาควายจากลำเรือจะถูกเป่าขึ้นเพื่อเรียกบรรดาผู้หญิงของกลุ่มลำเรือให้เตรียมแข่งตะกร้า ออกไปรับของ ครั้นเรือเทียบท่า ของจะถูกยกขึ้นให้กลุ่มผู้หญิงจัดการ ฝ่ายผู้ชายมุ่งกลับบ้านพร้อมกับปลาบางส่วนที่จะเป็นอาหารของครอบครัว และเพื่ออาบน้ำอาบท่า คล้อยหลังราวครึ่งชั่วโมงพวกเขาจะออกไปพบกันที่ร้านน้ำชาซึ่งแหล่งชุมนุมของหมู่บ้าน ที่นั่นเป็นสถานที่ซึ่งรวมเอาสารพันข่าวสารของชุมชนไว้ ราคาปลาที่แพประจำวัน เรือที่อับลุฮาซิบและเรือที่คว่ำสัตว์น้ำจากทะเลมาเพียงลำจะถูกนำมาเป็นหัวข้อพูดคุย เรื่องราวทั้งหมดของหมู่บ้านอยู่ที่นี้ ส่วนแบ่งที่ได้รับของลูกเรือที่โชคดีจะถูกกล่าวถึงงานส่วนรวมของชุมชนจะแพร่กระจายให้รับรู้การบอกขายเรือหรืออวน รวมทั้งความเจ็บป่วยของสมาชิกในชุมชนและแหล่งปลาที่ชุกชุมในบริเวณซึ่งของใครบางกลุ่ม

ก่อนกลับเข้าบ้านเพื่อพักผ่อน ลูกเรือจะแวะไปที่บ้านเจ้าของเรือเพื่อรับส่วนแบ่งที่ถูกเตรียมไว้ให้เรียบร้อยแล้ว

แพปลา กับเจ้าของเรือจะมีความสัมพันธ์ที่ผูก

ติดกันไว้ด้วยระบบอุปถัมภ์ที่ซับซ้อน มันเป็นสัญญาที่ตกลงกันโดยไม่มีลายลักษณ์อักษร เรือแต่ละลำจะมีแฟร์บิชือสัตว์น้ำเจ้าประจำ อาจจะใช้เงินไขราคาที่ตกลงกันไว้ก่อน หรือราคาที่ใช้เนื้อเชื่อใจกัน แต่ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากเจ้าของเรือสามารถ “ซื้อเงินเชื่อ” เครื่องมือ ดังเช่น อวนหรือสิ่งของต่างๆ จากแพปลาได้โดยไม่ต้องจ่ายเงินสด เงินไขดังกล่าวมีอยู่ว่า เมื่อได้สัตว์น้ำมาเจ้าของเรือจะต้องนำไปขายให้กับเจ้าของแพ ราคาอาจจะต่ำกว่าแพอื่นบ้างเล็กน้อย แต่นั่นก็เป็นสิ่งต่างตอบแทนที่รับรู้กันและยอมรับของชุมชนชาวประมง

ด้านลูกเรือกับเจ้าของเรือ ไม่เพียงแต่จะผูกพันกันด้วยการจัดสรรส่วนแบ่งอันพึงได้รับจากระบบแรงงานเท่านั้น ยามเดือดร้อนในเรื่องการเงิน ลูกเรือสามารถไปขอเบิกเงินที่ต้องการใช้จากแม่บ้านของเจ้าของเรือก่อนได้ ซึ่งจะมีการหักจากส่วนแบ่งที่จะได้รับคราวออกเรือครั้งต่อไป

ระบบความสัมพันธ์ระหว่างลูกเรือกับเจ้าของเรือ และเจ้าของเรือกับแพปลา เป็นความสัมพันธ์ถ้อยทีถ้อยอาศัยที่มีนัยของ ‘ต่างตอบแทน’ ซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัด ระบบดังที่กล่าวนี้เป็นสิ่งที่ชุมชนชาวประมงยอมรับว่าเป็นขนบของคนทะเลที่ดำเนินมาเนิ่นนาน ไม่มีใครอยู่ได้โดยไม่มีคนอื่น ระบบความสัมพันธ์ในชุมชนจึงสอดคล้องและราบรื่นทะเลเป็นแหล่งที่มาของปัจจัยสำคัญในการดำรงอยู่ของชุมชนประมงพื้นบ้าน แม้ความมั่นคงจะมีเงื่อนไขของธรรมชาติมาสนับสนุนอยู่สูง แต่การออกไปสู่ทะเลของชาวประมงในครั้งอดีต ยังมีหลักประกันพื้นฐานว่าได้ว่า ความมั่นคงเรื่องปากท้องเป็นสิ่งที่ไม่เคยถูกตั้งคำถาม

การเข้าถึงและสิทธิในการใช้ทรัพยากร

จากรูปแบบความสัมพันธ์ที่กล่าวแล้ว ทำให้มองเห็นโครงร่างของระบบ การเข้าถึง และการใช้

ทรัพยากรอยู่ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงและสิทธิในการใช้ทรัพยากรของชุมชนประมงพื้นบ้านก็มีรายละเอียดปลีกย่อยที่มีความซับซ้อน แต่ก็สามารถแจ่มแจ้งให้เห็นถึงกระบวนการเข้าถึงและการใช้ซึ่งมีขนบจารีตที่ชัดเจน

แม้ทะเลจะเป็นแหล่งทรัพยากรสาธารณะซึ่งใครก็สามารถกอบโกยเอาได้ตามเรี่ยวแรงตน แต่ระบบคิดทางศาสนาอิสลามที่ชุมชนนับถือก็มีกรอบต่อการเข้าไปใช้ทรัพยากรทางทะเลต่อสมาชิกของชุมชน โดยเฉพาะแนวคิดสำคัญที่ว่า สรรพสิ่งในโลกอัลเลาะห์สร้างขึ้นเพื่อให้คนเอาไปใช้ประโยชน์ สิ่งที่เราเอาไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ห้ามทำลายเด็ดขาดนั้น ทำให้การใช้ทรัพยากรมีนัยที่แสดงให้เห็นถึงความตระหนักต่อการใช้ และเกิดสำนึกด้านคุณค่าต่อแหล่งทรัพยากร รวมทั้งความเคารพต่อระบบจารีตของชุมชน

การเข้าถึงทรัพยากร

แม้ทะเลเป็น สาธารณะสมบัติ (common property) ที่ใครๆ สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ แต่การใช้ก็ต้องปฏิบัติตามกฎจารีต กฎจารีตของชุมชนชาวประมงมีอยู่เบื้องต้นว่า ผู้มีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรต้องเป็นสมาชิกของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนโดยกำเนิด อพยพเข้ามาอยู่เข้ามาอาศัยกับเครือญาติ หรือการเข้ามาแต่งงานกับคนในชุมชน

ทรัพยากรทางทะเลบนฐานคิดของชุมชนประมงพื้นบ้าน จึงเป็นสิทธิร่วมกันของคนในชุมชนทุกคนที่สามารถเข้าถึงและเก็บเกี่ยวได้อย่างเสรี ขณะเดียวกันก็มีระบบการจัดการ กีดกันในเชิงจารีต และสิทธิในการใช้ที่ซับซ้อนแฝงอยู่ (Right complex) ในระบบการใช้เหล่านั้นด้วย ทั้งนี้เพราะกฎของจารีตได้สร้างหลักประกันขจัดความขัดแย้งซึ่งอาจเกิดขึ้นในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ดังที่มุหะมะฮะสุกรี อธิบาย

ว่า กรณีที่มีชาวประมงจากชุมชนอื่นเข้ามาใช้ทรัพยากรในเขตของชุมชน ผู้มาใช้จะต้องบอกกล่าวเสียก่อน เพื่อที่จะได้รู้ว่าพวกเขาใช้เครื่องมืออะไร ดังเช่น หากจะวางอวนปลาจะละเมิดในบริเวณที่มีสมาชิกวางอวนปูอยู่ก่อนแล้ว ชาวประมงจากถิ่นอื่นไม่สามารถจะกระทำได้ เพราะอวนอาจเกิดการเกี่ยวพันกันกับอวนที่วางอยู่ก่อน เป็นต้น การเข้าถึงทรัพยากรของ ‘คนทะเล’ จึงมีหลักสำคัญของสิทธิในการใช้กำกับอยู่อีก 2 ประการที่สำคัญ ซึ่งได้แก่สิทธิของการใช้ประโยชน์และสิทธิของผู้มาก่อน

สิทธิในการใช้ประโยชน์ เป็นสิทธิชั่วคราวเฉพาะขณะใช้ประโยชน์อยู่ เมื่อเลิกใช้ก็เสียสิทธิไปโดยอัตโนมัติ ดังเช่น ตำแหน่งพื้นที่ในการวางอวน ไซ ลอบ เบ็ด เมื่อผู้ใช้เก็บเครื่องมือสิทธิในพื้นที่ก็สิ้นสุดลง ส่วนสิทธิของผู้มาก่อน หมายถึงใครมาก่อนก็มีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรก่อน ดังเช่น ตำแหน่งของการวางอวน ไซ ลอบ เป็นต้น ซึ่งชาวประมงจะมีสัญลักษณ์ในการแสดงสิทธิผู้มาก่อนไว้โดยเครื่องหมายต่างๆ ดังเช่น ธง กิ่งไม้ เส้า ทุ่น หรืออาจเป็นตะเกียงในยามกลางคืน ผู้มาถึงหลังจะเข้าไปยกเครื่องมือของผู้มาก่อนไม่ได้ หรือหากมีการวางอวนใกล้ๆ กันก็จะได้ระวัง การที่อวนจะพันกันอย่างไรก็ตาม สิทธิของผู้มาก่อนก็ไม่ได้มีอยู่อย่างตายตัว ในบางกรณีอาจมีความยืดหยุ่น ดังเช่น หากมีกลุ่มสัตว์น้ำไปรวมฝูงกันเป็นพิเศษเนื่องมาจากเงื่อนไขของกระแสน้ำหรือลม อวนหลายๆ เจ้า อาจไปวางใกล้ๆ กันได้ กรณีนี้ หากอวนเกิดพันกัน ก็จะมีการแบ่งสัตว์ที่ได้มาระหว่างเจ้าของอวนทั้งสอง

สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรด้วยหลักการของการใช้ประโยชน์และหลักการของผู้มาก่อน มีทั้งลักษณะของการได้สิทธิชั่วคราวและสิทธิแบบถาวร

สิทธิแบบชั่วคราว เป็นสิทธิเฉพาะเวลาสั้นๆ

เลิกใช้แล้วผู้อื่นก็สามารถเข้ามาใช้ได้ทันที เช่น สิทธิในพื้นที่วางอวน ทอดแห วางเบ็ด ลอบ ไซ ส่วน*สิทธิแบบถาวร* บุคคลผู้ใช้สิทธิจะได้สิทธิอย่างถาวรขณะยังใช้ประโยชน์อยู่ และสามารถใช้สืบต่อเป็นมรดกได้ด้วย

โพงพาง และซั้งในผืนน้ำ สามารถอธิบายถึงระบบที่ซับซ้อนนี้ได้เป็นอย่างดี

โพงพาง ไม่เพียงแต่หมายถึงเครื่องดักสัตว์น้ำประจำที่ชนิดหนึ่งเพียงเท่านั้น สถานที่ซึ่งโพงพางประจำอยู่มีรายละเอียดของกฎเกณฑ์ที่ชุมชนต่างรับรู้้อย่างมากมาย ตำแหน่งวางโพงพางเป็นมรดกตกทอดของวงศ์ตระกูล สามารถโอนสิทธินั้นแก่ลูกหลาน ให้เช่า หรือขายได้ กรณีเจ้าของตำแหน่งดักวางโพงพางหรือโพงพางขึ้นมาซ่อม คนอื่นสามารถเข้าไปใช้ได้เป็นการชั่วคราวได้จนกว่าเจ้าของจะกลับมาใช้อีก ระยะเวลาความกว้างของปากโพงพางมีการกำหนดที่แน่นอน การเข้าไปวางแหระหว่างตำแหน่งของโพงพางคนอื่นไม่สามารถกระทำได้ และหากจะวางโพงพางในตำแหน่งแหข้างขอบลำน้ำที่อาจจะมีปริมาณน้ำที่เอ่อสูงขึ้นจนสามารถดักวางโพงพางได้ ผู้ขอแหมต้องได้รับการอนุญาตจากแนว โพงพางด้านล่างเสียก่อน หากเขาไม่อนุญาตก็ไม่สามารถกระทำได้ ช่วงระยะระหว่างแนวของโพงพางแต่ละแนว ใครจะสร้างแนวใหม่ขึ้นมาคั่นระหว่างกลางไม่ได้เด็ดขาด

โพงพางในร่องน้ำปากหนึ่งๆ มีสิทธิในการวางและจับสัตว์น้ำเท่านั้น หากน้ำในร่องเดินเรือลดระดับโพงพางจำต้องยกขึ้นเพื่อให้เรือสามารถผ่านไปมาได้สะดวก โพงพางในลำคลองจะต้องเปิดช่องให้เรือวิ่งตามกฎของการเคารพ ‘สิทธิของคนส่วนใหญ่’ หรือ ‘สิทธิของผู้มาก่อน’ นั่นเอง โพงพางที่ขวางร่องน้ำทางวังของเรือซึ่งถูกเรือทำเสียหาย จะไม่ได้รับการชดเชย

กรณีเกิดความขัดแย้งจากปัญหาของโพงพาง

ผู้อาวุโสของหมู่บ้านจะทำกาไรใกล้เคียง หากความขัดแย้งยังไม่ยุติ โตะอิหม่ามจะเข้ามาชี้ขาด และนั่นก็คือเป็นสิ่งถูกต้อง จะโต้แย้งไม่ได้อีก หากการวินิจฉัยของโตะอิหม่ามผิดพลาด ทุกคนเชื่อมั่นว่า เขาจะต้องชดใช้บาปนั้นในโลกหน้าด้วยตัวของเขาเอง

ในกรณีของซังก็มีลักษณะคล้ายกัน โดยเฉพาะซังบริเวณชายฝั่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อล่อฝูงปลากระบอกให้มารวมกันสำหรับทอดแห เจ้าของซังชายหาดจะนำทางมะพร้าวไปปักไว้เพื่อเป็นที่สำหรับทอดแหของเขา ทรายใต้ที่มีการชื้อยคนอื่นจะเข้าไปใช้ไม่ได้ บริเวณดังกล่าวถูกค้นพบโดยทักษะในการดูกระแส น้ำ หรืออาจเป็นเนินดินใต้ผิวน้ำที่ฝูงปลาชอบมารวมกัน สิทธิของเขาในตำแหน่งดังกล่าวสามารถมอบให้เป็นมรดกหรือถ่ายโอนให้คนอื่นก็ได้ ซังในบริเวณนอกชายฝั่งก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเลิกใช้สิทธิดังกล่าวนี้ คนอื่นก็สามารถเข้าไปใช้ได้ กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสิทธิที่ไม่ได้กีดกันผู้ใช้รายอื่นอย่างสิ้นเชิง

การใช้ทรัพยากร

การใช้ทรัพยากรของสมาชิกในชุมชนไม่ได้หมายความว่า เมื่อเขาเข้าถึงและมีสิทธิในทรัพยากร ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว สมาชิกผู้มีสิทธิจะใช้ทรัพยากรอย่างไรก็ได้ จารีตชุมชนที่กำกับอยู่จะกำกับขอบเขตของการใช้ของเขาอีกด้วย ดังเช่นการนำทรัพยากรมาใช้เท่าที่จำเป็นและเฉพาะที่เป็นประโยชน์ ด้านเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำก็มุ่งให้ใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับสัตว์น้ำที่ต้องการจับเฉพาะอย่าง ดังเช่น อวนปลาหลังเขียว อวนปลาหู อวนปลาทราย อวนปลาจวด เป็นต้น ขนาดของสัตว์ถูกกำหนดขนาดของอวน สัตว์น้ำที่ไม่ได้ขนาดและไม่ใช้ประโยชน์จะไม่ถูกรบกวน

ทั้งประเภทสัตว์น้ำ ขนาดของเครื่องมือ และปริมาณของสัตว์น้ำที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์จะถูก

วิถีแห่งการทำมาหากินของคนในชุมชนเองเริ่มเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีสมัยใหม่มีผลกระทบต่อความรู้เดิม เครื่องมือและระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน

ควบคุมโดยวิถีและจารีตของชุมชนชาวประมง ซึ่งรูปการณ์ดังกล่าวมีนัยทางอุดมการณ์ในการรักษาฐานทรัพยากรทางทะเลของชุมชนประมงพื้นบ้าน

ความเปลี่ยนแปลง; ผลกระทบด้านความรู้ และความสัมพันธ์

ในวิถีการผลิตเพื่อยังชีพของชุมชนชาวประมงครั้งอดีต แม้จะมีการนำทรัพยากรจากทะเลไปสู่ระบบการแลกเปลี่ยนซื้อขายก็เป็นเพียงเพื่อชดเชยในส่วนที่ครัวเรือนและชุมชนไม่สามารถผลิตได้เท่านั้น ระบบความรู้และการสร้างเครื่องมือสัมพันธ์กับเงื่อนไขของธรรมชาติ ภาวะดังกล่าวทำให้วิถีของชุมชนมีความสมดุลระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติ กระทั่งนโยบายของรัฐที่กระตุ้นให้ภาคประชาชนก้าววิถึออกจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่ระบบการผลิตเพื่อการตลาดมากขึ้นด้วยเหตุผลการพัฒนาประเทศโดยใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่

วิถีแห่งการทำมาหากินของคนในชุมชนเองเริ่มเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีสมัยใหม่มีผลกระทบต่ออย่างจับปล้นต่อความรู้เดิม เครื่องมือและระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน

ต้นทศวรรษที่ 2500 ได้เกิดแฟรนไชส์สัตว์น้ำขึ้นในชุมชน ขณะที่ก่อนหน้านี้ การซื้อขายเกิดขึ้นเฉพาะที่ทำเรือหรือตลาดชั่วคราวนอกชุมชน เครื่องมือในการจับสัตว์ถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ เครื่องยนต์สำหรับเรือได้เข้ามาทดแทนแรงแฉวและใบเรือรูปแบบของเรือถูกปรับแก้ให้เหมาะสมกับเครื่องยนต์

เรือกอและหัวท้ายเพรียว ถูกปรับให้มีลักษณะ ด้านท้ายตัดกว้างเพื่อวางเครื่องยนต์ อวนดำย ถูกแทนที่ด้วยใบล่อนและเอ็น การถักเองโดยคนใน ชุมชนเปลี่ยนไปเป็นการซื้ออวนสำเร็จรูปจากโรงงาน เครื่องมือใหม่สะดวก ทนทานและใช้งานได้คล่องกว่า อวนใบล่อนและเอ็นไม่ต้องย้อมหมักให้เสียเวลา ซ้อมมากี่ใช้ได้เลย หลังใช้ไม่ต้องผึ่งแดด คลื่นลมและ พายุที่ไม่แน่นอนและเคยทำให้ชาวประมงหวาดหวั่น ถูกลดระดับลงด้วยสมรรถนะของเครื่องยนต์

เครื่องมือใหม่ที่เข้ามาสู่ชุมชนทำให้ระบบ ความสัมพันธ์ของผู้คนเริ่มเปลี่ยนแปลง

แรงงานในลำเรือของกลุ่มถูกลดลงโดย เครื่องยนต์ ขณะส่วนแบ่งรายได้จากแรงงานก็เปลี่ยนไป

เจ้าของเรือและเครื่องมือแบ่งเอาไป 7 ส่วน อีก 3 ส่วนลูกเรือเอาไปแบ่งกัน ทั้งนี้เจ้าของเรือได้หัก ค่าน้ำมันจากรายได้ทั้งหมดไว้ก่อนแล้ว

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของเรือกับแพ ร์รับซื้อสัตว์น้ำ ถูกระบบอุปถัมภ์ แข็งซ้อนเข้ามา เกี่ยวพันมากขึ้น เครื่องยนต์และเครื่องมือจับสัตว์ เจ้าของเรือสามารถจ่ายเพียงครึ่งเดียวกับเจ้าของแพ ปลา แต่มีเงื่อนไขว่า เรือลำดังกล่าวต้องนำสัตว์น้ำที่ จับได้มาขายกับเขา ซึ่งราคาซื้อขายสัตว์น้ำขึ้นอยู่กับ การกำหนดของแพปลา วิธีในเทคโนโลยีใหม่ก่อให้เกิด สีสันในการออกทะเล สัตว์น้ำถูกจับได้มากขึ้นและ ตลาดการซื้อขายสัตว์น้ำในชุมชนเต็มไปด้วยความ คึกคัก

ต้นทศวรรษที่ 2510 ฐานทรัพยากรของชุมชน เริ่มถูกรุกรานจากเบื้องนอก ปฏิบัติการของนโยบาย รัฐที่ส่งผ่านลงไปสู่แนวคิดภาคเอกชนได้นำผล กระทบมาสู่วิถีดั้งเดิมของชุมชน โตะะยีรอเซ็ง ได้ให้ ภาพแรกเริ่มที่คนในชุมชนต้องตื่นตากับกลุ่มเรือ ขนาดใหญ่ ที่ล่องลำเข้ามาในบริเวณน่านน้ำของ ชุมชนว่า เรือลำใหญ่ๆที่ใช้อวนรูนและอวนลากจาก ะยองได้เข้ามาในเขตน่านน้ำ ถัดจากนั้นฝูงเรือจาก

สงขลา นครศรีธรรมราชและสุราษฎร์ธานีก็เข้ามา สมทบ เรือเหล่านั้นเอาทั้งอวนและซั้งของคนในชุมชน หายไปไหนทะเล ชาวประมงในชุมชนเริ่มปั่นป่วนและ ตกตะลึงกับสิ่งที่เกิดขึ้น ทุกคนต้องออกไปทำซั้งและ ซื้ออวนใหม่ แต่วิกฤติการณ์ก็เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก โตะะยีรอเซ็ง ให้ภาพของฝูงเรือในน่านน้ำของหมู่บ้าน ว่า กลางวันฝูงเรืออวนลากไม่ต่ำกว่า 200 ลำ ส่งควีน คลั่งอยู่ปลายท่อไอเสียตั้งแต่เช้าจรดเย็น ครั้นกลางคืน ดวงไฟจากเรืออวนรูนนับร้อยเคลื่อนพล่านอยู่ในม่าน มืดของผิวน้ำราวฝูงหิ่งห้อยในดงลำพู ช่วงระยะแค่ 2 - 3 ปี การวางอวนจับปลานอกฝั่งของชาวประมง พื้นบ้านเริ่มไม่คุ้มทุน สมาชิกบางส่วนได้ปรับเปลี่ยน มาทำอวนกึ่ง ด้วยราคาดีกว่าและสามารถขยับมา หากินบริเวณชายฝั่งได้ บางพวกเริ่มทำอวนเอง การ สั่งซื้อต้องรอนานเพราะตลาดยังไม่สามารถรับมือกับ อวนชนิดใหม่ที่ชาวประมงต้องการใช้ วัตุดิบถักอวน กึ่งใช้เอ็นที่มาจากตลาด เพราะเอ็นทั้งทนกว่าและ ไม่ต้องผึ่งแดดหลังการใช้

โตะะยีรอเซ็ง เล่าว่า ช่วงปลายทศวรรษที่ 2500 ถึงต้นทศวรรษที่ 2510 ก่อนการเข้ามารุกรานของ ประมงพาณิชย์ อวนกึ่งมีรายได้เฉลี่ย 500 - 1,000 บาทต่อวันต่อลำ ในบางช่วงถ้าแก่จะออกไปเอากุ้ง ถึงไหนทะเล ในบางวันที่โชคดีมากๆ ชาวประมง สามารถจับกุ้งได้ถึง 100 กิโลกรัม ราคากุ้งที่สูงถึง กิโลกรัมละ 80 บาท สร้างรายได้ที่งดงามให้แก่ คนทะเล เรือ เครื่องยนต์ และอวนสามารถเจรจ ากับถ้าแก่แพร์รับซื้อสัตว์น้ำในราคาครึ่งเดียว ที่เหลือ ผ่อนใช้โดยไม่เสียดอกเบี้ยแต่มีข้อแม้ว่าเราต้องขาย สัตว์น้ำที่จับได้ให้แก่เขา ซึ่งมักมีราคาต่ำกว่าการขาย ให้แก่ผู้รับซื้อทั่วไป หลังใช้หนี้หมด สามารถไปขาย กับแพร์รับซื้อเจ้าอื่นได้ แต่ก็มักไม่นิยมกัน

อวนกึ่งจากชั้นเดียว ถูกพัฒนาเป็นสามชั้น เพื่อให้สามารถจับกุ้งได้มากขึ้น ชาวประมงนิยมซื้อ อวนมาถักเอง แต่ต่อมาถ้าแก่ก็มักซื้อเอ็นมาจ้างให้

แรงงานผู้หญิงในหมู่บ้านถัก แล้วก็ขายให้แก่เจ้าของเรือ อีกทีหนึ่ง

จากอวนกุ้งหลายรายขับไปหากินกับอวนปู ไนล่อนั้นเสียหายง่าย เอ็นซึ่งทนกว่าและถักได้เร็วกว่า ได้เข้ามาแทนที่ของเครื่องมือจับ แต่ทั้งอวนกุ้งและอวนปูก็เป็นที่นิยมแพร่หลายที่สุด

การเปลี่ยนมาเป็นเรือกอและท้ายตัดวางเครื่องยนต์แทนแรงแจวและใบเรือ ทำให้คนแค่ 1 - 2 คน ก็สามารถออกเรือได้ เครื่องยนต์เบนซินระดับแรงม้า 3 - 6 แรงม้าเป็นที่นิยม แต่ปัญหาเครื่องดับขณะผจญคลื่น ทำให้มีการปรับเปลี่ยนมาเป็นเครื่องดีเซล โดยเฉพาะเครื่องยี่ห้อมาร์ชขนาด 5 แรงม้าที่สามารถเผชิญคลื่นโดยเครื่องไม่ดับ ทุรอนนในการออกทะเลขยับสูงขึ้นเรื่อยๆ

อย่างไรก็ตาม ผลจากเทคโนโลยีได้ทำให้ฝูงเรือจากชุมชนประมงได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษนี้ ประมาณว่า ช่วงดังกล่าวมีเรือจากชุมชนออกไปสู่ทะเลเพื่อตักตวงทรัพยากรไม่น้อยกว่า 30 ลำ

ประมาณปี พ.ศ. 2511 - 2512 เรืออวนรุนได้รุกเข้ามาถึงน่านน้ำของหมู่บ้านมากขึ้น อวนกุ้งอวนปูเริ่มเดือดร้อน ปลา ปู กุ้ง หายไปจากผืนน้ำ ชุมชนเริ่มวิตกกังวลกับปัญหาที่เกิดขึ้น กระทั่งนำไปสู่การรวมตัวตอบโต้กับผู้ที่เข้ามารุกราน ตั้งแต่สร้างเครื่องกีดขวางใล่ยิงหรือมาตรการอื่นๆ แต่เรือประมงพาณิชย์เหล่านั้นก็ยิ่งรุกล้ำเข้ามากอบโกยสินในน้ำจนการออกทะเลของชาวประมงต้องกลับบ้านด้วยเรือที่ว่างเปล่า มีหน้าซำ แนวซั้งที่อุตสาหะซ่อมแซมและอวนซึ่งราคาแสนแพงยังคงถูกอวนลากและอวนรุนลากเกี่ยวหายไปอย่างไร้ร่องรอย

การเผชิญหน้าระหว่างชุมชนชาวประมงกับเรืออวนลาก อวนรุน เข้าสู่ภาวะวิกฤติและรุนแรงมากขึ้น และช่วงกลางทศวรรษ 2520 เคราะห์กรรมของชุมชนประมงพื้นบ้านตันหยงเปาว์ก็ถูกกระหน่ำโดย

โครงการพัฒนาของรัฐอีกทางหนึ่ง ภาวะผิดเคืองด้านทรัพยากรในทะเลได้ถูกผ่อนลงด้วยฐานทรัพยากรในลำคลองและป่าชายเลนบริเวณชุมชนด้วยลำคลองสามสายที่รวมเข้ากันเป็นลำน้ำสายใหญ่โอบชุมชนประมงไว้นั้น ยังผลให้ระบบนิเวศชายฝั่งคงความอุดมสมบูรณ์ โพงพาง แห ลอบ แร้ว ยังคงทดแทนความขาดแคลนจากทะเลเบื้องนอกได้ในบางระดับ แต่การสร้างเขื่อนกั้นน้ำจากลำคลองที่ไหลลงมาสู่ชุมชน เพื่อเอาน้ำไปสนับสนุนการผลิตข้าวในปี พ.ศ. 2516 - 2517 ได้ส่งผลให้อีก 3 ปีต่อมา คลองตันชิน ทรัพยากรในบริเวณลำคลองและป่าชายเลนตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ปากอ่าวปิดตาย เรือไม่สามารถออกจากลำคลองไปสู่ทะเลได้ มุหามะสุกรีเล่าว่า ชุมชนเดือดร้อนถึงขนาดต้องระดมคนทั้งหมดลงไปตักทรายออกจากปากน้ำด้วยจานสังกะสีที่ใช้สำหรับกินข้าว

การประมงพาณิชย์และเขื่อนได้ผลักดันให้ชุมชนประมงพื้นบ้านเข้าสู่มุมอับแห่งภาวะคับขัน วิกฤติร้ายแรงที่กินเวลากว่าทศวรรษนี้ได้ทำให้ชุมชนตกอยู่ในสภาพล่มสลาย ผู้คนออกไปเป็นแรงงานรับจ้างในเขตเมือง ส่วนหนึ่งหันเข้าไปเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ใน มาเลเซียส่วนหนึ่งเปลี่ยนอาชีพด้านบริการ และอีกส่วนหนึ่งก็หันไปประกอบกิจการด้านประมงพาณิชย์ด้วย

กลุ่มที่ยังคงยืนหยัดจะดำรงวิถีชีวิตแบบเดิมเริ่มอ่อนล้าที่จะต่อสู้ หน่วยงานทางราชการไม่เคยเข้ามาเหลียวแล มีหน้าซำยังไปถือหางทางด้านฝ่ายทุนที่บุกรุกชุมชน ขณะรอชะตากรรมในภาวะสุดท้าย ในปี พ.ศ. 2536 นักพัฒนาเอกชน (NGO) กลุ่มหนึ่งก็ได้เข้ามา ยุทธวิธีในการต่อสู้ใหม่เริ่มขึ้นกระทั่งสามารถหาแนวร่วมทั้งนักวิชาการ องค์กรเคลื่อนไหวทางด้านสิ่งแวดล้อม กระทั่ง 10 ปีต่อมาพลังของการเจรจาต่อรองและการสร้างยุทธวิธีเชิงรุกแบบใหม่ๆ ก็ทำให้ชุมชนกลับมามีโอกาสที่จะสามารถจรรโลงวิถีดั้งเดิม

ประมาณปี พ.ศ. 2511 - 2512 เรืออวน รุน ได้รุกเข้ามาถึงน่านน้ำของหมู่บ้าน มากขึ้น อวนกึ่งอวนปูเริ่มเดือดร้อน ปลา ปู กุ้ง หายไปจากผืนน้ำ ชุมชน เริ่มวิตกกังวลกับปัญหาที่เกิดขึ้น กระทั่งนำ ไปสู่การรวมตัวตอบโต้กับผู้เข้ามา รุกราน

ของชุมชนประมงกลับคืนมา ปากอ่าวที่ถูกปิด
เนื่องจากผลกระทบจากโครงการเขื่อน ได้รับการ
จัดสรรงบประมาณของรัฐ มาสร้างแนวคอนกรีตถาวร
น่านน้ำในระยะ 3,000 เมตร จากชายฝั่ง ถูกตราเป็น
กฎหมายห้ามเรืออวนรุน อวนลาก เข้ามาหากิน
เรือตรวจการน่านน้ำสองลำที่มีเครื่องมืออุปกรณ์
ครบครัน บริหารจัดการโดยสมาชิกของชุมชนเพื่อ
ควบคุมดูแล และตรวจจับเรือประมงพาณิชย์ที่ล่องลำ
เข้ามา กลุ่มคนที่หนีภาวะวิกฤติในชุมชนเริ่มทยอย
กลับมา ความรู้ เครื่องมือและวิถีของประมงพื้นบ้าน
ถูกรื้อฟื้นและนำกลับมาใช้ใหม่

การปรับตัวของ ความรู้และความสัมพันธ์ใน สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

หลังจากการต่อสู้กว่า 10 ปี กระทั่งสามารถ
เรียกสิทธิของชุมชนประมงพื้นบ้านกลับคืนมา
สมาชิกของชุมชนได้ตระหนักถึงพลังแห่งความ
สามัคคี การประสานอุดมการณ์ของชุมชนเข้ากระแส
ความเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมในระดับสากล
ตลอดถึงความเข้าใจต่อยุทธวิธีในการเจรจาต่อรอง
แบบสมัยใหม่ชุมชนได้ข้อสรุปว่า การใช้ความรุนแรง
เพียงอย่างเดียวไม่อาจนำไปสู่เป้าหมายได้ หากแต่
จะต้องต่อรองกันด้วยการสร้างตัวตนขึ้นมาโดย
อาศัยวิถีแห่งชุมชน ชุมชนจำต้องสร้างองค์ความรู้

และนิยามตัวตนของชุมชนให้มีตำแหน่งแห่งที่ใน
สังคม ช่วงเวลาแห่งการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิของ
ชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สมาชิก
ส่วนใหญ่ของชุมชนพบว่า การให้ความหมาย
ต่อทรัพยากรธรรมชาติในวิถีดั้งเดิมมีพลังที่จะ
สามารถแสวงหาแนวร่วมในการต่อสู้ และเจรจาต่อ
รองกับอำนาจภายนอกได้อย่างสัมฤทธิ์ผล ดังนั้น
วิถีประมงพื้นบ้านต้นหยงเปาว์ในปัจจุบัน จึงยังคง
ยึดถือวิถีประมงตามแบบจารีตอันเก่าแก่ในบางส่วน
ไว้ ขณะในบางด้านก็ได้ปรับใช้ความเป็นสมัยใหม่เข้า
มาประยุกต์ในวิถีประจำวัน ระบบความรู้ในบางส่วน
มีการเปลี่ยนแปลงพร้อมๆ กับระบบความสัมพันธ์
ของผู้คน

ในระบบเศรษฐกิจแบบตลาดที่เชื่อมโยงมาถึง
วิถีของชุมชนอย่างเต็มตัวในปัจจุบัน ทำให้ชุมชน
ชาวประมงจำเป็นต้องขวนขวายหารายได้เข้ามาสู่
ครอบครัวมากขึ้น ต้นทุนในการออกทะเลถูกผูกติด
กับระบบตลาดอย่างเต็มตัว สินค้าอุปโภคบริโภค
จากระบบตลาดแพร่กระจายอยู่ทั่วทุกครัวเรือน
การศึกษาของเด็กๆ ในครอบครัวเป็นภาระค่าใช้จ่าย
ที่ไม่อาจเลี่ยงพ้น การออกทะเลแบบครอบครัว
ผิวเมียพร้อมลูก จึงมักพบบ่อยในลำเรือที่เครื่องยนต์
คำรามทะยานผ่านลำคลองไปสู่ปากน้ำ ขณะในบาง
ลำเรือ การออกทะเลแต่ละคราวจะมีคนแค่ 1 หรือ 2
ระบบการรวมกลุ่มร่วมแรงงานแบบเก่าไม่สามารถหา
คู่ได้อีก แรงงานถูกแยกเป็นครอบครัวและเป็นปัจเจก
มากขึ้น ทรัพยากรที่ลดน้อยลงไม่พอสำหรับการจัดสรร
ส่วนแบ่งให้พอกินพอใช้ดังเช่นในอดีตได้อีก อย่างไรก็ตาม
ในรายที่จำเป็นต้องหลุกเรือออกทะเลอยู่ก็ยังคงมีบ้าง
มุหามะสุกรี ได้ให้ข้อมูลว่า ระบบการจัดสรร
รายได้ในปัจจุบันคิดเทียบมาจากร้อยละ หรือ
เปอร์เซ็นต์ โดยเจ้าของเรือจะแบ่งให้ลูกเรือ 25%
หลังจากหักค่าน้ำมันออกไปเรียบร้อยแล้ว

ด้านองค์ความรู้ดั้งเดิมในวิถีประมงพื้นบ้าน

บางส่วนก็มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเครื่องมือ ประมงประเภทอวนชนิดต่าง ๆ ซึ่งชาวประมงในปัจจุบันนิยมซื้อหาจากตลาดมากกว่าที่จะทำใช้เอง เช่นแต่ก่อน ระบบความรู้ในการสร้างเครื่องมือ ดังกล่าวเริ่มหายไปจากชีวิตของสมาชิกบางส่วน อวนจับปลาบางชนิดและเทคนิควิธีการจับปลาบางชนิด พันธุ์ได้สูญบั้งอยู่ในประวัติศาสตร์แห่งความทรงจำของผู้สูงอายุ แหล่งปลาในผืนน้ำถูกสื่อสารผ่านวิทยุของเรือตรวจการที่มีโซนาร์ตรวจหา อย่างไรก็ตาม การหมายจำตำแหน่งวางอวน หรือเครื่องมือจับสัตว์น้ำ การดูแลผสมปน ลักษณะของน้ำและพายุ ชาวประมงยังคงเชื่อมั่นในระบบความรู้เดิม

สิทธิในการใช้ทรัพยากรมีลักษณะเป็นเชิงซ้อนมากขึ้น ดังกรณีของซั้งชายฝั่งและโพงพาง กล่าวคือเริ่มมีการโอนสิทธิให้แก่ผู้อื่นผ่านการเช่า หรือขาย

บทสรุป

ระบบความรู้และความสัมพันธ์ของชุมชนประมงพื้นบ้านในการเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรทางทะเลของชุมชนประมงบ้านตันหยงเปาว์ ประสบกับการเปลี่ยนผ่านวิกฤติการณ์ที่เป็นผลจากนโยบายรัฐในการพัฒนา ประเทศโดยใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง ระบบความรู้และความสัมพันธ์ในแบบจารีตได้ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของนวัตกรรมและเทคโนโลยีจากกระแสทุนนิยม การเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรที่เป็นจารีตของชุมชนได้รับผลกระทบเมื่อรัฐได้เข้าถือครองและยึดอำนาจการจัดการทรัพยากรธรรมชาติไปควบคุมไว้ และมีการเปิดให้มีการใช้ทรัพยากรทางทะเลแบบสาธารณะ (common property) กระทั่งส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรแบบล้นเกินและแบบทำลายจากการประมงพาณิชย์

ชุมชนประมงพื้นบ้านซึ่งใช้องค์ความรู้ และเครื่องมือการผลิตแบบยังชีพได้รับผลกระทบอย่าง

รุนแรงจากการรุกรานและทำลายฐานทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลของชุมชนโดยผู้บุกรุกจากเบื้องนอก

การตอบโต้ต่อสู้ต่อฝ่ายตรงข้ามได้อุบัติขึ้นและปรับเปลี่ยนรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง กระทั่งชุมชนสามารถทวงอำนาจการจัดการทรัพยากรทางทะเลกลับมาเป็นของชุมชน

ในอดีตชุมชนประมงพื้นบ้านมีอำนาจเต็มในการจัดการทรัพยากรทางทะเล ชุมชนประมงเกือบจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับชุมชนภายนอกเว้นแต่การแลกเปลี่ยนในสิ่งที่ไม่สามารถผลิตได้ ครั้นเมื่อถูกรุกรานจากภายนอก กระทั่งส่งผลให้ชุมชนไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ประมงพื้นบ้านก็จำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อที่จะตอบโต้ เจริญต่อรอง และประสานกับอำนาจภายนอก ไม่ว่าจะเป็นรัฐ ฝ่ายตรงข้าม สื่อ นักวิชาการ กระทั่งเกิดการเรียนรู้และเกิดกระบวนการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้เช่นเดิม ขณะเดียวกันในช่วงการเปลี่ยนผ่านดังกล่าวนี้ ชุมชนประมงพื้นบ้านได้ปรับเปลี่ยนทั้งระบบความรู้และระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนของตนเองไปด้วย อย่างไรก็ตาม ณ เวลาปัจจุบัน วิถีของชุมชนประมงพื้นบ้านยังคงดำรงอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ชัดเจน การจัดการและการใช้ทรัพยากรกลับมาอยู่ในอำนาจของชุมชนมากขึ้น ทรัพยากรทางทะเลเริ่มกลับเข้าสู่ภาวะสมดุลและวิถีของประมงพื้นบ้านเริ่มปกติสุขท่ามกลางภาวะใหม่แห่งโลกที่เปลี่ยนแปลง

วิถีของประมงพื้นบ้านบ้านตันหยงเปาว์ในปัจจุบัน จึงมิใช่วิถีชาวประมงดั้งเดิมในอดีต หากแต่เป็นวิถีที่ปรับแก้ให้สอดคล้องกับกระบวนการต่อรองในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ท่ามกลางกระแสทุนนิยมของโลกสมัยใหม่ ซึ่งชุมชนประมงพื้นบ้านในพื้นที่อื่นควรเรียนรู้และเอาเป็นแบบอย่าง แต่ทั้งนี้ควรตระหนักถึงต้นทุนทางสังคมของชุมชนที่มีอยู่เป็นสำคัญ (๕)

บรรณานุกรม

ชลธิรา สัตยาวัฒนา (บรรณาธิการ), **พลวัตสิทธิชุมชน: กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา** (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2546).

ปิยะ กิจถาวร และคณะ, รายงานการวิจัยเรื่อง “บทบาทของชุมชนประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง และการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี: ศึกษาระดับบ้านต้นหยงเปาว์” (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2543).

สุวิมล พิริยธนาลัย, ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : ศึกษาระดับชุมชนประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี (ภาคนี้พนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, 2546).

อานันท์ กาญจนพันธุ์, **มิติชุมชน: วิถีคิดท้องถิ่นด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร** (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544).

บุคลากร

แดง คงอินทร์, อายุ 60 ปี ให้สัมภาษณ์ที่ทำการชมรมประมงพื้นบ้าน บ้านต้นหยงเปาว์ เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2547.

ปะดอและ, อายุ 80 ปี ให้สัมภาษณ์ที่ทำการชมรมประมงพื้นบ้าน บ้านต้นหยงเปาว์ เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2547.

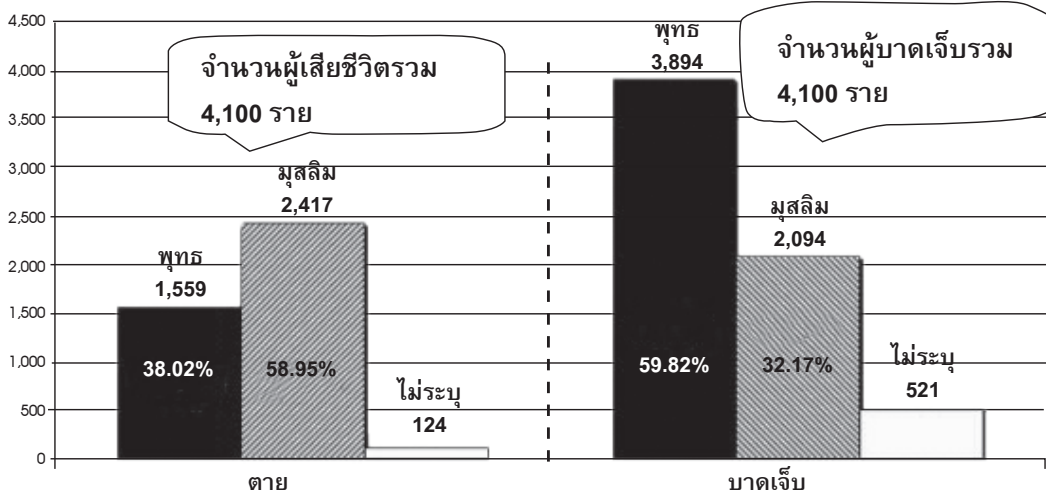
มูหามะสุกรี มะสะนิง, อายุ 40 ปี ให้สัมภาษณ์ที่ทำการชมรมประมงพื้นบ้านบ้านต้นหยงเปาว์ เมื่อวันที่ 26-27 เมษายน พ.ศ. 2547.

อับดุลฮาชิ คงอินทร์, อายุ 33 ปี ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2547.

โต๊ะยีรอเซ็ง, อายุ 63 ปี ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2547.

ยูโซ๊ะ สะมะแอ, อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2547.

ผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำแนกตามศาสนา
มกราคม 2547 - มกราคม 2553 มีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์
ความไม่สงบในรอบ 73 เดือน จำนวน 10,609 ราย

▲ ที่มา : “พลวัตการก่อความไม่สงบกับการสร้างจิตรกรรมของการก่อความรุนแรง” โดย ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (<http://www.deepsouthwatch.org/node/728>)